

obstat, quo minus per se, ac proprie per relationem, ut relatio est, constituatur.

12. In personis productis non solet ita urgeri hæc difficultas: existimo vero etiam illas posse concipi, ut constitutas, prius, quam ut relatas. Sicut enim in humanis prius concipio personam Petri productam a Paulo, quam ut relatum ad ipsum: ita possunt concipere in divinis secundam personam, ut subsistentem incommunicabiliter, per proprietatem ab alio receptam, per processionem intellectus. Quia conceptus est proprius secundæ personæ, ut constat, et formaliter non includit relationem filiationis, ut talis est, nam de illa persona sic concepta inquirere possumus, an sit filius nec ne. Sicut de verbo infra libro nono videbimus. Imo nec relatio formaliter in illo concepta includitur: nam qui dicunt illam personam constitui per proprietatem absolutam, illas omnes conditiones in illa supponunt. Quia licet aliquid esse sit ab alio receptum: non ideo est formaliter relativum, nam esse potest quasi subjectum, vel fundamentum relationis. Et simili modo concipi potest tertia persona, servata proportione. Uterque autem conceptus ex parte personæ et proprietatis, ac constitutionis ejus, confusus est, determinatur tamen ad talem personam connotando aliquam, vel aliquas conditiones, quæ simul sumptæ, non conveniunt alteri, licet formaliter non dicant relationem. Semper tamen in his conceptibus talium personarum connotatur origo, non quia ipsa origo concipiatur, ut forma constituens: sed quia per denominationem ab illa concipitur terminus ejus in facto esse, atque adeo ut posterior origine, licet nondum expresse conceptus secundum formalem constitutionem suam.

13. *Ad argumenta.* — Ex his facilis est responsio ad rationes dubitandi initio propositas. Nam in priori duo attinguntur. Unum est de proprietate originis, ad quod breviter dicitur, in relationibus subsistentibus nullum esse inconveniens, quod relatio, ut relatio, sit prior origine. Nam hæc prioritas nihil est aliud, quam unam relationem esse sine origine, seu sine tali origine: aliam vero esse per processionem ab illa. Sicut autem processio potest per se primo tendere ad relativum subsistens, ut supra dixi, ita potest etiam esse a correlativo, seu opposito termino subsistente. Neque hinc sequitur aliquid contra rationem relationis, quia nec sequitur prioritas naturæ, cum ibi sit connexio inseparabilis et origo sine causalitate, nec etiam sequitur prioritas rationis

ut jam dicam. Hoc enim in eadem ratione dubitandi secundo loco tangebatur, quo modo scilicet una relatio possit esse prior ratione, quam alia. Ad quod respondeo, si relationes concipiuntur propriis et particularibus conceptibus positivis, sic non sequi prioritatem rationis, quia illa relatio, vel potius relativum, neque prius aliud attingit, ut terminum productionis, quam ut terminum relationis, et e converso, et ideo cum prioritate originis stat, ut sint simul cognitione. Loquendo autem de cognitione confusa et negativa, vel connotativa, nullum inconveniens est, ut unum relatum possit concipi, prius, quam aliud, ut ex dictis facile patet, quia non concipitur sub ratione habitudinis, ut dicitur distinctius libro sequenti. Secunda ratio dubitandi postulat prolixiorum sermonem, et ideo in sequenti capite commodius tractabitur.

CAPUT VIII.

UTRUM PERSONA IN COMMUNI ET MAXIME IN DIVINIS SIGNIFICET DE FORMALI RELATIONEM VEL ABSOLUTUM.

1. *Prima suppositio.*—Hoc disputavit divus Thomas fere in principio hujus materiæ, 1 parte, quæstione 29, articulo 4 et in 1, distinctione 23 et 26, (ubi alii doctores) et quæstione nona de Potentia, articulo quarto. Ego vero statim in libro primo illam attigi, et remisi in hunc locum, quia sine his, quæ dicta sunt, intelligi non poterat. Fuerunt autem de hac quæstione multæ opiniones, quas divus Thomas refert, et illas omitto, quia sine illis melius, et clarius res explicabitur. Suppono ergo, personam de formali dicere positivum aliquid et non tantum privativum: licet Scotus et Gabriel, in 1, dist. 23, aliud senserint.

Secunda suppositio.—Suppono etiam, positivum illud reale esse, quamvis communitatis ejus rationis sit contra Durandum, in 1, dist. 23, quæstione 1, et Henricus, quodlib. 5, quæst. 6. Utrumque autem videtur mihi evidens ex dictis, quod attinet ad personas divinas, supposito fidei mysterio. Ostensum est enim, personas divinas constitui proprietatibus positivis et rebus, quæ sunt personalitates ipsarum: ergo ratio personæ in qualibet earum, positiva est, et realis. Quod etiam plane confirmat Incarnationis mysterium, in quo per realem et positivam actionem unica persona composita consurgit. Ut omittam alia, quæ de persona, vel supposito in communi in Metaphysica disputavi.

2. *Tertia suppositio.*—Tertio suppono, personam generatim sumptam, adæquate et in recto, (ut aiunt) significare quid constitutum ex natura rationali et subsistentia incommunicabili, quod satis constat ex supra dictis de definitione personæ. Quo sensu dicunt theologii communiter, personam in Deo significare substantiam, ut patet ex divo Thoma, quæst. 9, de Potentia, articulo 4, Alensi, 1 part., q. 56, membr. 2, Marsilio 1, quæstione 26, art. 2, Bonaventura, in 1, distinctione 25, articulo 1, quæstione 1, Capreolo, quæstione 1, art. 1, conclusione 2, Gabriele, q. 1, art. 2. Cum enim id dicunt, non sumunt substantiam pro essentia, sed pro subsistente incommunicabili, nec loquuntur de solo significato formali, sed de adæquato, in quo et natura et personalitas includuntur, quia, ut dixi, persona ex utraque constat.

3. *Dubium expeditur.*—Unde inquiri potest, quæ illarum formaliter significetur nomine personæ: in quo certum mihi videtur, (quidquid alii sentiant) formaliter personalitatem pertinere ad rationem personæ. Ratio est, quia personalitas est, ut propria forma complens personam: natura vero se habet, ut quid indifferens, seu terminabile per personalitatem. Et ideo simpliciter in Deo sunt tres personæ, quia forma, per illud nomen substantivum formaliter significata, multiplicatur: sicut e contrario persona Christi Domini unica est propter unicam personalitatem, et in rebus creatis clarum est, formam suppositi, ut sic, esse personalitatem ipsam. Imo dicunt aliqui, personam in recto significare ipsam personalitatem, naturam vero in obliquo, quia ita definitur, *Est substantialis natura individua substantia*. Proprie vero neutram videtur significare in recto, sed ipsum tantum suppositum, quod sic etiam posset definiri, *Est substantia constans intellectuali natura et personalitate*. Ubi utraque cadit in obliquo, sed natura, ut quid determinabile, personalitas, ut ultimus terminus et quasi forma.

4. *Quarta suppositio.*—*Prima opinio de significata persona.*—Quarto suppono, si loquamur de persona in communi, ut abstrahit a creata et increata, non posse de formali significare relationem, cum constet, personas creatas non constitui relationibus in suo esse personali. Unde dicunt aliqui, potius significare absolutum de formali, quod sentit Torres, 1 p., quæst. 29, art. 4, citans Augustinum 7, de Trinitate, capite sexto. Et putat esse sententiam divi Thomæ ibi, ad primum. Et confirmari po-

test ex Durando in 1, distinctione vigesima tertia, quæstione prima, quia persona non potest formaliter significare aliquid abstrahens ab absoluto et relativo: ergo si non significat relationem de formali, significat absolutum. Consequentia est evidens, quia non potest cogitari aliud membrum. Antecedens vero patet, quia absolutum distinguitur a relativo, quasi per immediatam privationem habitudinis ad alterum, nam eo ipso, quod aliquid non habet suum esse ad alterum, absolutum est, sed omnis conceptus eo ipso, quod abstrahit vel præscindit a relativo, non habet suum esse ad alterum, ergo est quid absolutum, ergo repugnat, dari conceptum abstractum ab absoluto et respectivo.

5. Verumtamen hæc sententia probari non potest, quia sub persona in illa communitate concepta comprehenduntur personæ divinæ, et illæ absolutæ non sunt, nec per absolutas formas constituuntur, ergo non potest persona ut sic, absolutum de formali significare, quia non potest in conceptu communi includi aliquid repugnans particulari.

6. *Secunda opinio.*—*Vera sententia.*—Propter argumentum autem factum existimant aliqui, personam sic abstractam non habere unum conceptum communem, sed immediate significare personam creatam et incretam: atque adeo absolutum et relativum, quasi sub disjunctione et per quamdam analogiam proportionalitatis. Nunquam tamen hunc modum concipiendi et dicendi concipere, ac proinde, nec probare potui. Unde, sicut ens, vel substantia in conceptu communi abstrahere possunt a creata et increata, ut alibi latius ostendi: ita etiam persona, quia nulla est differentie ratio. Nec difficultas posita magni est momenti, negatur enim antecedens, nam ens accidens et similia transcendentia abstrahunt ab absoluto et respectivo.

7. Ad argumentum autem negatur, absolutum constitui per solam carentiam respectus, sed per differentiam, vel modum positivum, cui repugnat habere suum esse in habitudine ad terminum. Quando autem conceptus aliquis abstrahit ab absoluto et respectivo, quamvis forma, seu differentia, aut modus constitutivus illius conceptus non includat habitudinem ad alterum, tamen ita est indifferens, ut per talem modum contrahi possit, qui intrinsece includat habitudinem ad alterum, et ratione illius, totum esse illius rei sic in particulari constitutæ, in habitudine ad alterum consistat, et ideo talis conceptus communis absolutus non est, sed

abstractus. Ita ergo persona in illa communitate sumpta de formali nihil aliud significat, quam subsistentiam communicabilem naturæ rationalis, quæ ratio abstrahit ab absoluta et respectiva, modo explicato.

8. *Variae opiniones de significato formali personæ in Deo.* — Superest ultimo loco dicendum de persona increata, solum ut dicitur conceptum commune tribus personis. De qua sunt diversæ opiniones. Nam quidam respicientes ad modum significandi illius vocis, dicunt, formaliter significare absolutum, materialiter autem relationem. Et creditur fuisse sententia D. Thomæ, locis supra citatis, maxime quæst. 9, de Potentia, art. 4, Alensis, Bonaventura, Marsilius et Gabriel, locis paulo ante citatis: imo et Augustinus, dicto lib. de Trin., cap. 6. Et confirmatur argumento supra facto, quia persona, ut sic, non dicitur esse alicujus persona. Item, quia si in Deo esset (per impossibile) persona absoluta, non minus significaretur illa voce, et conciperetur illo conceptu, quam nunc tres personæ divinæ: ergo signum est, ex vi illius conceptus non importari formaliter relationem. Alii vero attendentes ad rem significantem, existimant, hanc vocem formaliter significare relationem in Deo: ita sensit Cajetanus, d. quæst. 29, art. 4, creditque esse sententiam D. Thomæ ibi, et priorem ibidem retractasse. Ratio ejus est, quia persona de formali significat personalitatem, sed personalitas Dei est relatio: ergo significat formaliter relationem.

9. *Resolutio.* — Ego vero censeo, suppositis, quæ de constitutione personarum dicta sunt, hic non posse esse quæstionem nisi de modo loquendi, et opinor esse ortam ex æquivocatione illius termini *Formaliter*, nam in præsententi accipi potest, vel comparando relationem ad naturam, seu essentiam Dei. Quo sensu manifestum est ex dictis, personam significare

de formali relationem, ut probat ratio proxime facta pro Cajetani opinione. Vel potest sumi per comparisonem ad diversos conceptus ejusdem relationis, scilicet proprium et ultimum (qui merito dici potest formalis, quia est de relatione ut relatio est) et confusum ac generalem, qui e converso dici potest materialis. Et sic etiam constat, personam in Deo non significare formaliter relationem, sed materialiter, quia tantum illam significat sub ratione formæ hypostaticæ talis naturæ.

10. Quod explicabitur recte distinguendo duplicem determinationem personalitatis, seu formæ hypostaticæ generatim sumptæ, ut est quid commune ad personalitatem divinam. Una determinatio est per modum intrinsecum ipsius personalitatis, et hæc est formalis, alia per solam habitudinem ad talem naturam, et hæc est materialis. Prior explicatur hac voce, *Personalitas relativa*: posterior vero per hanc, *Personalitas divina*. Quæ duæ voces æque communes sunt quoad rem ipsam, et eandem formam significant, non tamen synonymæ, quia sub diversis conceptibus seu habitudinibus eandem rem significant. Et ideo *Personalitas relativa* formaliter significat relationem, et si in rebus creatis inveniretur aliqua personalitas relativa, comprehenderetur sub illa voce, et sub conceptu illi correspondente, quantum est ex formalitate sua. *Personalitas autem divina*, licet de facto non comprehendat sub se nisi tres relationes, tamen si per impossibile esset in divinitate personalitas absoluta, sub illa voce et conceptu ejus comprehenderetur, et ideo merito dicitur significare relationem materialiter. Neque in hoc invenio difficultatem alicujus momenti. Neque existimo D. Thomam, in 1 et alibi, aliud vel diversa sensisse, sed rem eandem variis modis et vocibus explicasse: omnia vero inter se consonant, si illa distinctio terminorum præ oculis habeatur.

FINIS LIBRI SEPTIMI DE TRINITATE.

INDEX CAPITUM LIBRI OCTAVI

DE TRINITATE.

- CAP. I. De prima ratione Paternitatis. altera proprietas primæ personæ.
CAP. II. Utrum esse ingenitum sit personæ, esse principium deitatis.
CAP. III. Utrum sit proprium primæ personæ, esse principium deitatis.

LIBER OCTAVUS.

DE PRIMA PERSONA DIVINITATIS

QUÆ EST PATER.

Expeditis omnibus, quæ aliquo modo tribus personis communia sunt: solum superest, ut de singulis in particulari dicamus. Dicemus autem de unaquaque illa tantum, quæ illi sunt propria. Quia vero hæc propria in relatione sunt posita, vix possunt disputatione se jungi, quia relativa sunt simul cognitione, præsertim cum distincte cognoscuntur. Curabimus nihilominus de singulis ita disserere, ut uniuscujusque proprietates per se intelligantur, quamvis exacta omnium cognitio ex omnium simul cognitione expectanda sit. In hoc ergo libro de prima persona solum ea dicemus, quæ possunt aliquo modo intelligi absque secunda: reliqua vero in sequentibus libris consummabimus.

CAPUT I.

UTRUM PATERNITAS SIT PRIMA PROPRIETAS PATRIS, ET UNDE ILLI CONVENIAT.

1. *Resolutio quæstionis quoad priorem partem.* — De priori parte hujus quæstionis nihil

fere superest dicendum: constat enim ex dictis in præcedenti libro, Paternitatem esse primam Patris proprietatem, quia ipsa est, quæ illum constituit in suo esse personali. Declarari etiam potest in hunc modum. Quia in prima persona duæ tantum sunt notiones, ut in præcedentibus ostensum est, scilicet, Paternitas et Innascibilitas, quarum prior positiva est, ut per se constat: posterior vero formaliter est negativa, vel potius privativa. Et hinc jam habet Paternitas, ut ipsa sit non solum prima, sed etiam unica proprietas Patris. Verumtamen etiamsi extendamus nomen proprietatis ad innascibilitatem, semper id, quod est positivum, est prius et fundamentum privativi: ergo Paternitas est prior proprietas, quam innascibilitas: ergo est omnium prima, quia non est aliud proprium, quod supponat, sed solum id, quod commune est.

2. In secundo ergo puncto explicando, plus difficultatis esse potest. Suppono autem, cum quærimus, unde sit illa Paternitas, non quæri principium productivum ejus, vera et reali productione. Quia cum prima persona sit im-